

BAUDŽIAMOJI ATSAKOMYBĖ UŽ NETEISĖTĄ DISPONAVIMĄ PIRMTAKAIS (PREKURSORIAIS). AR LIETUVA TINKAMAI ĮGYVENDINA EUROPOS SĄJUNGOS TARYBOS PAMATINĮ SPRENDIMĄ 2004/757/TVR?

EDITA GRUODYTĖ

<https://orcid.org/0000-0003-1105-9860>

Vytauto Didžiojo universiteto Teisės fakulteto profesorė

Socialinių mokslų (teisė) daktarė

El. paštas edita.gruodyte@vdu.lt

ALBERTAS MILINIS

<https://orcid.org/0000-0003-3136-6710>

Vytauto Didžiojo universiteto Teisės fakulteto docentas

Socialinių mokslų (teisė) daktaras

EVALDAS KLIUČINSKAS

Vytauto Didžiojo universiteto Teisės fakultetas

ĮVADAS

Svarbiausias teisinis instrumentas kovojant su neteisėtu disponavimu pirmtakais (toliau – ir prekursoriai) yra Europos Sąjungos Tarybos pamatinis sprendimas 2004/757/TVR (toliau – TVR). Jame teikiamos būtiniausios nusikalstamų veikų sudėties požymių ir bausmių už neteisėtą prekybą narkotikais nuostatos¹, kurias valstybės narės įpareigos perkelti į

1 Tarybos 2004 m. spalio 25 d. pagrindų sprendimas 2004/757/TVR, nustatantis būtiniausias nuostatas dėl nusikalstamų veikų sudėties požymių ir bausmių neteisėtos prekybos narkotikais srityje. [2004] OL L335 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:32004F0757&from=LT>. Pa-brėžtina, kad šis pagrindų sprendimas, įskaitant jo priedus, buvo keistas ir pildomas šiomis direktyvomis: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02004F0757-20220818>. Straipsnyje analizuojama šiuo metu galiojanti TVR redakcija.

nacionalinę teisę iki 2006 m. gegužės 12 d. (TVR 9 str.) (2017 m. TVR buvo papildytas direktyva², išimtinai susijusia su naujų medžiagų įtraukimu į sąrašus, dėl to šiame straipsnyje ji nebus aptariama). Pagal TVR, valstybėms nustatoma pareiga į savo nacionalinius įstatymus įtraukti baudžiamąją atsakomybę už neteisėtą „prekursorių gamybą, gabenimą ar platinimą, žinant, kad jie bus panaudoti neteisėtam narkotikų gaminimui“³. Šiuo sprendimu reikalaujama taikyti baudžiamąją atsakomybę už visų kategorijų pirmtakus, jų nediferencijuojant. Tuo tarpu Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 266 straipsnyje nustatyta baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą disponavimą tik pirmos kategorijos prekursoriais, o atsakomybė už neteisėtą elgesį su antros ir trečios kategorijos pirmtakais (prekursoriais) įtvirtinta Administracinių nusižengimų kodekso (toliau – ANK) 65 straipsnio 3 dalyje⁴. Kyla klausimas, ar teisinis reguliavimas Lietuvoje atitinka TVR?

Temos aktualumą rodo ir tai, kad įsigaliojus Lisabonos sutarčiai ir pasibaigus pereinamajam laikotarpiui pasikeitė Pamatinių sprendimų tinkamo įgyvendinimo kontrolės mechanizmas: remiantis Papildomojo protokolo 9 ir 10 straipsniais⁵, teisės aktai, priimti iki Lisabonos sutarties, išlaiko teisinę galią, o pasibaigus pereinamajam laikotarpiui ir tinkamai neįgyvendinant TVR reikalavimų valstybėms narėms gali būti taikomos sankcijos. Tema tebėra aktuali ir dėl to, kad pereinamasis laikotarpis pasibaigė 2014 m. gruodžio 1 d., be to, reguliavimas yra susijęs su baudžiamąja teise ir iki Lisabonos sutarties buvo valstybių kompetencija, o šiuo metu ES įgijo supranacionalinę galią jai priskirtose srityse. Tai papildomai pagrindžia ir tas faktas, kad Lietuvoje nėra mokslinių publikacijų, skirtų pirmtakų tematikai, pasigendama ir tarptautinių analitinių publikacijų šia tema.

Atsižvelgiant į aptartus aspektus, šio straipsnio tikslas – įvertinti, ar Lietuvoje nuostatant baudžiamąją atsakomybę už neteisėtą disponavimą pirmtakais tinkamai įgyvendinamas TVR. Tikslą bus siekiama įgyvendinti formuluojant šiuos uždavinius: 1) atskleisti pirmtako sampratą, esminius požymius ir jų klasifikavimo ypatumus; 2) aptarti ir įvertinti TVR poveikį ir jo privalomumą nacionalinei baudžiamajai teisei; 3) atsakyti, ar Lietuvoje įtvirtinta baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą disponavimą pirmos kategorijos pirmta-

2 Europos Parlamento ir Tarybos 2017 m. lapkričio 15 d. direktyva (ES) 2017/2103, kuria, siekiant į termino „narkotikas“ apibrėžtį įtraukti naujų psichoaktyviųjų medžiagų, iš dalies keičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2004/757/TVR ir kuria panaikinamas Tarybos sprendimas 2005/387/TVR. [2017] OL L305/12 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32017L2103>.

3 Tarybos 2004 m. spalio 25 d. pamatinis sprendimas 2004/757/TVR, nustatantis būtiniausias nuostatas dėl nusikalstamų veikų sudėties požymių ir bausmių neteisėtos prekybos narkotikais srityje. [2004] OL L335, 8.

4 Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas (2015), TAR, Nr. 11216, 65 str. 3 d.

5 Europos Sąjungos Sutarties suvestinė redakcija - PROTOKOLAI - Protokolas Nr. 36 dėl pereinamojo laikotarpio nuostatų. OL C 115, 9.5.2008, 322–326. 9–10 str. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:12008M/PRO/36&from=LT>: „kol įsigalios Lisabonos sutartis, Sąjungos institucijų, organų ir įstaigų aktų, priimtų remiantis Europos Sąjungos sutartimi, teisinė galia išlieka tol, kol įgyvendinant Sutartis šie aktai nepanaikinami, neanuliuojami arba iš dalies nepakeičiami. Tai taip pat taikoma tarp valstybių narių pagal Europos Sąjungos sutartį sudarytoms konvencijoms“.

kais tinkamai įgyvendina TVR. Į aptartus klausimus bus atsakoma atskiruose straipsnio skyriuose, analizuojant kiekvieną uždavinį sisteminiu, loginiu, analizės ir lyginamuoju metodais.

1. PIRMTAKŲ (PREKURSORIŲ) SAMPRATA IR ESMINIAI POŽYMIAI

Lietuvoje baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą disponavimą pirmos kategorijos prekursoriais įvesta 1999 m., papildžius 1961 m. Baudžiamąjį kodeksą 232¹⁰ straipsniu⁶, deja, BK iki šiol nepateikiama nei pirmtakų apibrėžimo, nei nuorodos į kitus teisės aktus, dėl to tikslinga detaliau atskleisti šios sąvokos turinį ir esminius požymius.

Analogiškai ir ES akto (TVR) 1 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad „prekursoriai – bet kuri medžiaga, numatyta Bendrijos teisės aktuose, pagal kuriuos įsigalioja įsipareigojimai, kylantys iš 1988 m. Konvencijos 12 straipsnio“⁷. Tam tikrą pirmtakų (prekursorių) sąvokos apibrėžimą galima rasti 1999 m. priimtame Lietuvos Respublikos narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakų (prekursorių) kontrolės įstatyme (toliau – Pirmtakų kontrolės įstatymas), kuriame nurodoma, kad tai yra „cheminės medžiagos, šių medžiagų druskos ar jų mišiniai, dažnai naudojami neteisėtai narkotinių ir psichotropinių medžiagų gamybai ir dėl to kontroliuojami pagal Jungtinių Tautų 1988 metų konvenciją „Dėl kovos su neteisėta narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvarta“ ir įrašyti į Sveikatos apsaugos ministerijos patvirtintą pirmtakų (prekursorių) sąrašą“⁸. Papildomai nurodoma: „sąraše pirmtakai ir jų druskos suskirstyti į I, II ir III kategorijos pirmtakus, atsižvelgiant į galimybes juos panaudoti neteisėtai narkotinių ir psichotropinių medžiagų gamybai“⁹. 2008 m. redakcijos Pirmtakų kontrolės įstatyme, atsižvelgiant į įsigaliojusius ES reglamentus, teikiamas formalus apibrėžimas: „<...> į oficialų sąrašą įtraukta medžiaga, kaip nurodyta Reglamento (EB) Nr. 273/2004 2 straipsnio a punkte ir Reglamento (EB) Nr. 111/2005 2 straipsnio a punkte“¹⁰. Lietuvos teisės aktuose po 2015 m. atliktų Pirmtakų kontrolės įstatymo pakeitimų pirmtakų (prekursorių) apibrėžimo visai nebeliko¹¹.

6 Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso papildymo 232¹⁰ straipsniu įstatymas. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 66-2113.

7 Žr. 1 išnašą, 1.

8 Lietuvos Respublikos narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakų (prekursorių) kontrolės įstatymas. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 55-1764, 2 str. 1 d.

9 Ten pat, 3 str.

10 Lietuvos Respublikos narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakų (prekursorių) kontrolės įstatymas. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 55-1764; 2008, Nr. 65-2455, 2 str. 4 d.

11 Ten pat, TAR, Nr. 2015-11089.

Įdomu tai, kad nei Pirmtakų kontrolės įstatyme, nei TVR minimoje Konvencijoje pirmtakų apibrėžimo taip pat nėra pateikta, išskyrus nuorodą 1988 m. Konvencijos preambulėje, kad „būtina kontroliuoti kai kurias medžiagas, tarp jų prekursorius, chemines medžiagas ir tirpiklius, kurie naudojami neteisėtai narkotinių priemonių ir psichotropinių medžiagų gamybai“¹², o tai leidžia daryti išvadą, kad ne visos cheminės medžiagos ar tirpikliai, naudojami narkotikams gaminti, yra pirmtakai (prekursoriai), be to, prie Konvencijos pateikiamuose dviejuose sąrašuose minėtosios medžiagos neskirstomos į jokiais kategorijas. Konvencijos komentare pateikiamas šiek tiek konkretesnis pirmtakų apibrėžimas, – nurodoma, kad tai yra „cheminės medžiagos, kurios gamybos procese visiškai arba iš dalies įtraukiamos į narkotinės ar psichotropinės medžiagos molekulę“¹³. Be pirmtakų, narkotikų gamybai gali būti naudojamos ir kitos medžiagos, – tirpikliai ir reagentai, kurie netampa sudėtine galutinio produkto – narkotiko dalimi¹⁴.

Akivaizdu, kad narkotikų gamybai vartojamas medžiagas apibrėžti terminu „prekursoriai“, arba „pirmtakai“, yra netikslu, nes jis lingvistine prasme neapima reagentų ir tirpiklių (beje, Valstybinė lietuvių kalbos komisija siūlo iš viso nevartoti termino „prekursorius“ kaip vengtinės svetimybės¹⁵). Matyt, dėl to kai kurios ES valstybės šioms medžiagoms suteikė tiesiog kontroliuojamųjų medžiagų pavadinimą¹⁶, galima išvelti ir analogiškas ES reguliavimo tendencijas. Reglamentuose prekursoriaus samprata nevartojama, pasitelkiama kita sąvoka „į oficialų sąrašą įtraukta medžiaga“, apibrėžiama dar lakoniškiau – kaip bet kuri priede nurodyta medžiaga, kuri gali būti naudojama neteisėtai narkotinių ar psichotropinių medžiagų gamybai, įskaitant tokių medžiagų turinčius mišinius ir natūralius produktus. Reglamentai nustato išimtis – į šių medžiagų sąrašus nepatenka mišiniai ir natūralūs produktai, turintys prieduose išvardytų medžiagų, tais atvejais, kai jų negalima lengvai panaudoti arba išgauti greitai pritaikomomis arba ekonomiškai prieinamomis priemonėmis; vaistai arba veterinariniai vaistai¹⁷. Tokias tendencijas galima aiškinti ir tuo, kad dėl technologijų pažangos paprasčiau sukurti vis įvairesnių sintetinių medžiagų ir pakaitalų, skirtų narkotinėms ir psichotropinėms medžiagoms gaminti, todėl vis sunkiau jas konkrečiai apibrėžti.

12 Valstybės žinios, 1998-04-22, Nr. 38-1004.

13 *Commentary on the United Nations Convention Against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances*. Done at Vienna on 20 December 1988. United Nations, New York, 1998, 93.

14 Gruodytė, E. (2004). *Narkotikai ir baudžiamoji atsakomybė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 223–224.

15 <https://vlkk.lt/konsultacijos/2368-prekursorius-pirmtakas>.

16 Žr. plačiau: Gruodytė, E. (2004), 224.

17 Tarybos 2004 m. gruodžio 22 d. reglamentas (EB) Nr. 111/2005, nustatantis prekybos narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakais (prekursoriais) tarp Bendrijos ir trečiųjų šalių stebėsenos taisyklės. OL L 22, 26.1.2005, 2 str. a); Europos Parlamento ir Tarybos 2004 m. vasario 11 d. reglamentas (EB) Nr. 273/2004 dėl narkotinių medžiagų pirmtakų (prekursorių). OL L 047, 2004.2.18, 2 str. a).

Taigi narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakas (prekursorius) yra žaliava, kuri narkotinių ir psichotropinių medžiagų gamybai gali būti panaudota dvejopai: kaip narkotinės ir psichotropinės medžiagos molekulės integruota dalis arba narkotinių ir psichotropinių medžiagų gamybos procese kaip, pavyzdžiui, reagentas ar tirpiklis, skirtas cheminei reakcijai paskatinti. Pastarųjų cheminių medžiagų lingvistinė pirmtako apibrėžimo samprata neapima, dėl to tikslingiau būtų vartoti kontroliuojamųjų medžiagų sąvoką, kurią pastaruoju metu ir matome ES reglamentuose.

Siekiant išsiaiškinti, ar pirmos kategorijos pirmtakai apima visas ES kontroliuojamas medžiagas, kurioms turi būti nustatyta baudžiamoji atsakomybė pagal TVR, būtina išanalizuoti kontroliuojamųjų medžiagų (pirmtakų) klasifikavimo ypatumus.

2. KONTROLIUOJAMŲJŲ MEDŽIAGŲ (PIRMTAKŲ) KLASIFIKAVIMO YPATUMAI

Kyla klausimas, kas laikytina pirmos kategorijos pirmtakais, kadangi esamas Lietuvos teisinis reguliavimas yra gana painus. Šiuo metu galiojantis Pirmtakų kontrolės įstatymas nepateikia nei pirmtakų klasifikavimo į kategorijas, nei jų sąrašų, t. y. nėra aišku, kas patenka į pirmos, o kas į antros ir trečios kategorijos pirmtakų sąrašus. Tuo tarpu BK 266 straipsnyje nustatyta baudžiamoji atsakomybė tik už neteisėtą disponavimą pirmos kategorijos pirmtakais (prekursoriais).

Ieškant atsakymo, už kokias konkrečiai medžiagas TVR reikalauja taikyti baudžiamąją atsakomybę, pirmiausia atkreiptinas dėmesys, kad TVR nukreipia į 1988 m. Konvencijos 12 straipsnį, t. y. pasakoma, kad „prekursoriai yra bet kuri medžiaga, numatyta Bendrijos teisės aktuose, pagal kuriuos įsigalioja įsipareigojimai, kylantys iš 1988 m. gruodžio 20 d. Jungtinių Tautų konvencijos dėl kovos su neteisėta narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvarta 12 straipsnio“¹⁸. Pabrėžtina, kad 12-ajame Konvencijos straipsnyje kalbama apie į I ir II lenteles įrašytas medžiagas, naudojamas neteisėtai gaminant narkotines priemones ir psichotropines medžiagas¹⁹, vadinasi, sistemiškai aiškinant TVR nuostatas, baudžiamoji atsakomybė turėtų būti taikoma už visas į Konvencijos I ir II lenteles įtrauktas medžiagas. Vadovaujantis Konvencijos nuostatomis, pradiniam etape buvo kontroliuojama tik 12 medžiagų, įskaitant druskas, kurios gali susidaryti gamybos procese²⁰.

18 TVR 1 str. 2 p.

19 1988 m. Konvencija, 12 str.

20 Pradinės medžiagos, įrašytos į 1988 m. Konvencijos I ir II lenteles (1988), 195. https://www.unodc.org/documents/commissions/CND/Int_Drug_Control_Conventions/Commentaries-OfficialRecords/1988Convention/1988_OFFICIAL_RECORDS_Volume_I_en.pdf.

Remiantis 2022 m. lapkričio 23 d. duomenimis, į Konvencijos teikiamus kontroliuojamųjų medžiagų (pirmtakų) sąrašus įtrauktos 33 kontroliuojamosios medžiagos (25 – į I lentelę, 8 – į II lentelę)²¹.

I lentelė. 1988 m. Konvencijos pirmtakų sąrašas²²

I lentelė	II lentelė
Acto anhidridas	Acetonas
N-acetilantranilo rūgštis	Antranilo rūgštis
4-anilino-N-fenetilpiperidinas (ANPP)	Etilo eteris
tret-Butil-4-(fenilamino)piperidin-1- karboksilatas (1-boc-4-AP)	Vandenilio chlorido rūgštis
Efedrinas	Metiletilketonas
Ergometrinas	Piperidinas
Ergotaminas	Sieros rūgštis
Izosafrolis	Toluenas
Lizergo rūgštis	
3,4-MDP-2-P metilglicidatas (PMK glicidatas)	
3,4-MDP-2-P metilglicido rūgštis (PMK glicido rūgštis)	
3,4-metilendioksifenil-2-propanonas (3,4-MDP-2-P)	
Metil-alfa-fenilacetoacetatas (MAPA)	
Norefedrinas	
Norfentanilis	
N-fenetil-4-piperidonas (AE)	
Fenilacto rūgštis	
alfa-fenilacetoacetamidas (APAA)	
alfa-fenilacetoacetoniitrilas (APAAN)	
N-fenil-4-piperidinaminas (4-AP)	
1-fenil-2-propanonas (P-2-P)	
Piperonalis (Heliotropinas)	
Kalio permanganatas	
Pseudoefedrinas	
Safrolis	

Pabrėžtina, kad pačioje Konvencijoje nėra aptariama, dėl ko kontroliuojamosios medžiagos yra įtrauktos į dvi atskiras lenteles. Remiantis Konvencijos 12 straipsniu, galima daryti tik prielaidą, kad I lentelėje esančios medžiagos yra pavojingesnės²³, nes Konvencijos 12 straipsnyje nustatyti papildomi jų kontrolės reikalavimai²⁴.

21 Medžiagos, įrašytos į 1988 m. Konvencijos I ir II lenteles (2022). ST/CND/1/Add.3/Rev. 5. https://www.incb.org/documents/PRECURSORS/1988_Convention_Subst_tbl_1_and_II/ST_CND_1_Add.3_Rev.5.pdf.

22 Ten pat.

23 Herschinger, E. (2015). The drug dispositif: Ambivalent materiality and the addiction of the global drug prohibition regime. *Security Dialogue*, Vol. 46, No. 2, 183.

24 1988 m. Konvencijos 12 str. 10 p.

Toliau analizuojant reikėtų įvertinti minėtuosius ES reglamentus, kurie atitinka TVR pateiktą nuorodą, kad pirmtakai (prekursoriai) yra bet kuri medžiaga, įvardyta Bendrijos teisės aktuose, kuriai taikomi Konvencijos 12 straipsnio, t. y. kontrolės, ribojimai. Svarbu tai, kad du ES pirmtakų (prekursorių) reglamentai yra priimti siekiant sukurti ir suderinti priemones, skirtas kontroliuoti ir stebėti teisėtą pirmtakų apyvartą Bendrijos viduje²⁵ ir su trečiosiomis šalimis²⁶, užkirsti kelią šioms medžiagoms patekti į neteisėtą rinką. Įvardytuose reglamentuose, priešingai nei 1988 m. Konvencijos I ir II lentelėse, nurodytos cheminės medžiagos yra suskirstytos į kategorijas (trys – ES vidaus prekybos kategorijos ir keturios – išorės prekybos kategorijos).

Kaip matyti iš pateikiamos palyginamosios pagal reglamentus kontroliuojamųjų medžiagų lentelės, abu reglamentai nustato identišką medžiagų kontrolę, išskyrus tai, kad kai kurių medžiagų pavadinimai juose šiek tiek skiriasi (sieros rūgštis ar sulfato rūgštis; etilo eteris ar etileteris), nors jų kodai tie patys. Reglamentai aiškiau nustato pirmtakų klasifikavimo kategorijas. Toliau pateiktoje lentelėje matyti, kad abiejuose reglamentuose pirmtakai klasifikuojami į tris kategorijas, iš kurių gausiausia – pirmoji, o reglamente, skirtame santykiams su trečiosiomis valstybėmis reglamentuoti, yra ir ketvirtasis sąrašas, – jame išvardijami vaistai ir veterinariniai vaistai, kuriuose yra efedrino ar pseudoefedrino. Kaip matyti iš aiškinamojo rašto²⁷, minėtosios medžiagos, viena vertus, yra naudojamos vaistų nuo peršalimo ar alergijos gamybai, kita vertus, jos yra pagrindinės metamfetaminų gamybos medžiagos. Poreikis papildomai kontroliuoti šios srities santykius su trečiosiomis šalimis kilo dėl to, kad įvardytosios medžiagos yra kontroliuojamos tarptautiniu ir ES lygmeniu, bet eksportuojami iš ES muitų teritorijos arba gabenami per ES tranzitu vaistai, kurių sudėtyje yra tų medžiagų, nebuvo kontroliuojami, nors iš jų nesunku išgauti juose esantį efedrino ar pseudoefedrino (naudojantis pigia savadarbe įranga ir taikant paprastą cheminę technologiją), dėl to labai svarbu užtikrinti ir jų kontrolę²⁸. Taigi, ketvirta kategorija yra svarbi tik kai šios medžiagos įvežamos arba išvežamos iš trečiųjų (ne ES) valstybių arba įvežamos į jas.

25 Europos Parlamento ir Tarybos 2004-02-11 reglamentas (EB) Nr. 273/2004 dėl narkotinių medžiagų pirmtakų (prekursorių), 1 str. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32004R0273&from=LT>.

26 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32005R0111&from=LT>.

27 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:52012PC0521&from=es>.

28 Scanga, L. (2005). Drug Problem: Environmental Solution. *Pace Environmental. Law Review*, 22(1), 151.

2 lentelė. Pagal ES reglamentus kontroliuojamų medžiagų sąrašų palyginamoji lentelė

Pagal Reglamentą 273/2004 kontroliuojamos medžiagos ²⁹		Pagal Reglamentą 111/2005 kontroliuojamos medžiagos ³⁰	
I KATEGORIJA		I KATEGORIJA	
Medžiaga	KN kodas	Medžiaga	KN kodas
1-fenilpropan-2-onas	2914 31 00	1-fenil-2-propanonas	2914 31 00
Metilo alfa-fenilacetoacetatas (MAPA)	2918 30 00	Metilo alfa-fenilacetoacetatas (MAPA)	2918 30 00
Etilo alfa-fenilacetoacetatas (EAPA)	2918 30 00	Etilo alfa-fenilacetoacetatas (EAPA)	2918 30 00
Metilo 2-metil-3-feniloksi- ran-2-karboksilatas (BMK metil- glicidatas)	2918 99 90	Metilo 2-metil-3-feniloksi- ran-2-karboksilata (BMK metilgli- cidatas)	2918 99 90
2-metil-3-feniloksiran-2-karbok- sirūgštis (BMK glicido rūgštis)	2918 99 90	2-metil-3-feniloksiran-2-karboksi- rūgšti (BMK glicido rūgštis)	2918 99 90
N-acetilantranilo rūgštis	2924 23 00	N-acetilantranilo rūgštis	2924 23 00
ALFA-fenilacetoacetamidas (APAA)	2924 29 70	ALFA-fenilacetoacetamidas (APAA)	2924 29 70
ALFA-fenilacetoacetoneitrilas (APAAN)	2926 40 00	ALFA-fenilacetoacetoneitrilas (APA- AN)	2926 40 00
Izosafrolas (cis- ir trans-)	2932 91 00	Izosafrolas (cis + trans)	2932 91 00
3,4-metilendioksifenil-pro- pan-2-onas	2932 92 00	3,4-metilendioksifenilpro- pan-2-onas	2932 92 00
Piperonalis	2932 93 00	Piperonalis	2932 93 00
Safrolas	2932 94 00	Safrolas	2932 94 00
Metilo 3-(1,3-benzdiok- sol-5-il)-2-metiloksiran-2-kar- boksilatas (PMK metilglicidatas)	2932 99 00	Metilo 3-(1,3-benzdiok- sol-5-il)-2-metiloksiran-2-karbok- silatas (PMK metilglicidatas)	2932 99 00
Metilo 3-okso-2-(3,4-metilendi- oksifenil)butanoatas (MAMDPA)	2932 99 00 (ex)	Metilo 3-okso-2-(3,4-metilendiok- sifenil)butanoatas (MAMDPA)	2932 99 00 (ex)
3-(1,3-benzdioksol-5-il)-2-meti- loksiran-2-karboksirūgštis (PMK glicido rūgštis)	2932 99 00	3-(1,3-benzdioksol-5-il)-2-meti- loksiran-2-karboksirūgštis (PMK glicido rūgštis)	2932 99 00
4-anilino-N-fenetilpiperidinas (ANPP)	2933 39 99	4-anilino-N-fenetilpiperidinas (ANPP)	2933 39 99

29 Europos Parlamento ir Tarybos 2004 m. vasario 11 d. reglamentas (EB) Nr. 273/2004 dėl narkotinių medžiagų pirmtakų (prekursorių). OL L 047 2004.2.18, I priedas: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:02004R0273-20221003&from=EN>.

30 Tarybos 2004 m. gruodžio 22 d. reglamentas (EB) Nr. 111/2005, nustatantis prekybos narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakais (prekursoriais) tarp Bendrijos ir trečiųjų šalių stebėsenos taisyklės. OL L 22, 26.1.2005, priedas: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:02005R0111-20221003&from=EN>.

Pagal Reglamentą 273/2004 kontroliuojamos medžiagos ²⁹		Pagal Reglamentą 111/2005 kontroliuojamos medžiagos ³⁰	
<i>N</i> -fenetil-4-piperidonas (NPP)	2933 39 99	<i>N</i> -fenetil-4-piperidonas (NPP)	2933 39 99
Efedrinas	2939 41 00	Efedrinas	2939 41 00
Pseudoefedrinas	2939 42 00	Pseudoefedrinas	2939 42 00
Norefedrinas	2939 44 00	Norefedrinas	2939 44 00
Ergometrinas	2939 61 00	Ergometrinas	2939 61 00
Ergotaminas	2939 62 00	Ergotaminas	2939 62 00
Lizergo rūgštis	2939 63 00	Lizergo rūgštis	2939 63 00
(1R,2S)-(-)-chlorefedrinas	2939 79 90	(1R,2S)-(-)-chloroephedrine	2939 79 90
(1S,2R)-(+)-chlorefedrinas	2939 79 90	(1S,2R)-(+)-chlorefedrinas	2939 79 90
(1S,2S)-(+)-chlorpseudoefedrinas	2939 79 90	(1S,2S)-(+)-chlorpseudoefedrinas	2939 79 90
(1R,2R)-(-)-chlorpseudoefedrinas	2939 79 90	(1R,2R)-(-)-chlorpseudoefedrinas	2939 79 90
II KATEGORIJA			
Raudonasis fosforas	2804 70 00	Raudonasis fosforas	2804 70 00
Acto rūgšties anhidridas	2915 24 00	Acto rūgšties anhidridas	2915 24 00
Fenilacto rūgštis	2916 34 00	Fenilacto rūgštis	2916 34 00
Antranilo rūgštis	2922 43 00	Antranilo rūgštis	2922 43 00
Piperidinas	2933 32 00	Piperidinas	2933 32 00
Kalio permanganatas	2841 61 00	Kalio permanganatas	2841 61 00
III KATEGORIJA			
Druskos rūgštis	2806 10 00	Druskos rūgštis	2806 10 00
Sieros rūgštis	2807 00 00	Sulfato rūgštis	2807 00 00
Toluenas	2902 30 00	Toluenas	2902 30 00
Etilo eteris	2909 11 00	Etileteris	2909 11 00
Acetonas	2914 11 00	Acetonas	2914 11 00
Metiletilketonas	2914 12 00	Metiletilketonas	2914 12 00
IV KATEGORIJA			
		Vaistai ir veterinariniai vaistai, kurių sudėtyje yra efedrino arba jo druskų	3003 41 00 arba 3004 41 00
		Vaistai ir veterinariniai vaistai, kurių sudėtyje yra pseudoefedrino arba jo druskų	3003 42 00 arba 3004 42 00

Siekiant suprasti kontroliuojamųjų medžiagų skirstymo į kategorijas logiką tikslinga išanalizuoti Reglamentuose įtvirtintas atskiroms kategorijoms taikomos kontrolės priemonės. Pabrėžtina, kad Reglamentuose nėra konkrečiai nurodyta, kodėl pasirinkta kaip tik tiek ir tokių kategorijų, bet, sistemiškai analizuojant reglamentų nuostatas, galima išvelgti tam tikrus ypatumus. Tarkim, reglamentuose įtvirtintos gana panašios bendrojo

pobūdžio pareigos – speciali ženklinimo ir informavimo tvarka. Reglamente 111/2005 yra nustatyti visoms (t. y. 1–4 kategorijų) prieduose įvardytoms medžiagų kategorijoms taikomi specialaus ženklinimo reikalavimai – ant pakuočių pritvirtinti etiketes, kuriose pateiktas į oficialų sąrašą įtrauktos medžiagos pavadinimas, nurodytas Reglamento priede, o jei gabenamas mišinys ar natūralus produktas, greta jo pavadinimo pateikiamas ir į oficialų sąrašą įtrauktos medžiagos, kurios yra mišinyje arba natūraliame produkte, pavadinimas, nurodytas priede³¹. Tuo tarpu Reglamente 273/2004 įtvirtintas tik 1 ir 2 kategorijų medžiagų ženklinimo reikalavimas – etiketės ir jose nurodyti prieduose pateikti medžiagų pavadinimai³². Abu reglamentai įpareigoja pagal juos veiklą vykdančius asmenis, t. y. atitinkamai Bendrijoje įsisteigusius operacijų vykdytojus (fiziniai ir juridiniai asmenys, dalyvaujantys medžiagų importe, eksporte ar tarpininkavimo veikloje), santykiuose su trečiosiomis šalimis, arba asmenis, vykdančius ūkinę veiklą (bet koks fizinis ar juridinis asmuo, dalyvaujantis atlygintinai ar neatlygintinai teikiant į oficialų sąrašą įtrauktas medžiagas į rinką ar vykdant bet kokią su tuo susijusią veiklą – saugojimą, gaminimą, gamybą, perdirbimą, prekybą, platinimą arba tarpininko veiklą, kurios tikslas yra tiekimas Bendrijoje), teikti kompetentingoms institucijoms dvejopo pobūdžio informaciją:

- 1) įprastinę nustatytos formos informacijos apie savo vykdomą veiklą santrauką (Reglamento 273/2004 8 str.; Reglamento 111/2005 9 str.);
- 2) nedelsiant pranešti apie visas ir bet kokias neįprastas aplinkybes ir įtartinus sandorius, jei kyla įtarimas, kad tokios medžiagos gali būti naudojamos neteisėtai narkotinių ar psichotropinių medžiagų gamybai (Reglamento 273/2004 8 str.; Reglamento 111/2005 9 str.).

Be to, abu reglamentai įtvirtina šiek tiek skirtingas kontrolės priemones pagal tai, kuriai kategorijai priskirta kontroliuojamoji medžiaga. Pirmiausia pabrėžtina tai, kad Reglamente 273/2004 iš viso atskirai nėra minimos trečiai kategorijai priskirtos medžiagos ir kokie nors veiksmų su jomis ribojimai ar jų kontrolė, išskyrus jau įvardytas bendrojo pobūdžio ženklinimo ir informacijos teikimo pareigas, dėl to lieka neaišku, kokie ribojimai jų atžvilgiu nustatyti, išskyrus tai, kad tai yra kontroliuojamosios medžiagos. Tuo tarpu dėl pirmai ir antrai kategorijoms priskirtų medžiagų Reglamente yra nurodomi konkretesni reikalavimai. Reglamento preambulės 12 punkte pažymima, kad „visi sandoriai, kuriais į oficialų I priedo 1 ir 2 kategorijų sąrašą įtrauktos medžiagos yra pateikiamos į rinką, turėtų būti tinkamai dokumentuojami. Ūkio subjektai turėtų pranešti kompetentingoms institucijoms apie bet kokią įtartiną sandorį, susijusį su I priede išvardytomis medžiagomis. Tačiau reikėtų taikyti išimtis sandoriams, susijusiems su I priedo 2 kategorijos medžiagomis, jei jų kiekiai neviršija nurodytųjų II priede“. Konk-

31 Reglamentas 111/2005, 5 str.

32 Reglamentas 273/2004, 7 str.

retūs pateikimo į rinką reikalavimai ir išimties dėl pirmos ir antros kategorijų medžiagų nustatomi Reglamento 3–8 straipsniuose.

Griežčiausia kontrolė taikoma pirmai kategorijai priskirtoms medžiagoms, nes šių medžiagų pateikimas į rinką yra licencijuojama veikla. Reikalaujama išduoti labai aiškaus pobūdžio licencijas, kuriose nurodomos ne tik konkrečios licencijuojamos veiklos, bet ir įvardijamos su tomis veiklomis susijusios kontroliuojamosios medžiagos. Tiesa, Reglamente numatomi tam tikri ypatumai, susiję su vaistinėmis ir veterinarijos vaistinėmis, ginkluotosiomis pajėgomis ar tam tikrų tipų valstybės institucijomis, – joms valstybės gali išduoti specialias licencijas, kurios vis dėlto galioja tik jei pirmtakai naudojami minėtųjų subjektų oficialių prievolių srityje³³. Įgyti pirmos kategorijos medžiagų taip pat gali tik asmenys (fiziniai ir juridiniai), turintys reikiamą licenciją ir papildomai pasirašę nustatyto turinio pirkėjo deklaraciją, taip pat nurodę, kur (kam) konkrečiai bus naudojamos įsigijamos medžiagos³⁴. Nustatytas dar ir papildomas reikalavimas deklaruoti pirmos kategorijos medžiagas – deklaraciją turi savo antspaudu, data ir įrašu, kad kopija tikra, patvirtinti medžiagas į rinką tiekiantis ūkio subjektas, ji turi keliauti kartu su gabenamomis medžiagomis³⁵.

Vykdamą veiklą su antrai kategorijai priskirtomis medžiagomis reikalavimai šiek tiek mažesni, – prieš tiekiant šias medžiagas į rinką būtina nedelsiant jas įregistruoti ir kompetentingoms institucijoms nurodyti adresus patalpų, kuriose šios medžiagos bus perdirbamos arba jomis bus prekiaujama³⁶, galioja ir minėtasis reikalavimas pateikti pirkėjo deklaraciją. Tiesa, sandoriams su antrai kategorijai priskirtomis medžiagomis visi minėtieji reikalavimai gali būti netaikomi tuo atveju, jei jų kiekiai vienų metų laikotarpiu yra ne didesni, nei nurodytieji II priede³⁷, t. y., pavyzdžiui, jei per metus į rinką patiekiami ne daugiau nei 100 kg kalio permanganato, iki 0,5 kg piperidino ir jo druskų. Reglamento 273/2004 5-ajame straipsnyje nustatyti konkretūs pirmos ir antros kategorijų medžiagų apskaitos ir dokumentavimo reikalavimai.

Reglamente 111/2005 reikalavimų nustatyta šiek tiek daugiau. Tai savaime suprantama, nes santykius su trečiosiomis šalimis kontroliuoti yra sudėtingiau, kai negalioja tiesiogiai su vidaus rinka susiję reikalavimai. Panašiai kaip Reglamente 273/2004, veikloms su išvardintomis pirmos kategorijos medžiagomis reikalaujama turėti licenciją³⁸, o vykdant importo, eksporto ar tarpininkavimo veiklą, susijusią su į oficialų sąrašą įtrauktomis, priede išvardintomis antros ir trečios kategorijų medžiagomis, reikalauja-

33 Ten pat, 3 str. 2 d.

34 Ten pat, 3 str. 3 d.

35 Ten pat, 4 str. 3 d.

36 Ten pat, 3 str. 6 d.

37 Ten pat, 6 str.

38 Reglamentas 111/2005, 6 str.

ma nedelsiant įregistruoti kompetentingoje institucijoje ir prireikus atnaujinti patalpų, kuriose vykdoma tokia veikla, adresus³⁹. Išimtyms dėl kontrolės taip pat įvardijamos šiek tiek kitaip ir siejamos su dviem faktinėmis aplinkybėmis: nedideliu gabenamų medžiagų kiekiu (jis nėra konkretizuojamas, kaip Reglamente 273/2004), taip pat užtikrinimu, kad į oficialų sąrašą įtrauktų medžiagų neteisėto naudojimo rizika bus kuo mažesnė⁴⁰ (šis kriterijus gana subjektyvus). Papildomai santykių su trečiosiomis šalimis srityje nustatyta išankstinio pranešimo apie eksportą tvarka (privaloma visais atvejais, kai medžiaga yra pirmos kategorijos, ir taikytina antros ir trečios kategorijų medžiagoms tik tais atvejais, kai jos gabenamos į tam tikras paskirties šalis), kurios turi laikytis abiejų valstybių kompetentingos institucijos ir pagal kurią galima eksportuoti tik jei per 15 dienų po pranešimo paskirties šalies kompetentingos institucijos nepateikia pranešimo, kad šis eksportas gali būti skirtas neteisėtai narkotikų gamybai⁴¹. Tiesa, Reglamente nustatyta supaprastinta išankstinio pranešimo tvarka tais atvejais, kai šalys yra įsitikinusios, kad medžiagos nebus panaudotos neteisėtiems tikslams⁴². Visais atvejais į trečiąsias šalis vežant (išskyrus tranzitą ir laikiną įvežimą) pirmos kategorijos kontroliuojamąsias medžiagas būtinas importo leidimas (galiojantis ne ilgiau kaip 6 mėn. su pratęsimo galimybe), kurį išduoda šalies, iš kurios išvežamos medžiagos, kompetentinga institucija⁴³. Atskirais Reglamente aptartais atvejais papildomai reikalaujama gauti ir eksporto leidimą⁴⁴.

Atlikta reglamentų nuostatų analizė leidžia daryti išvadą, kad griežčiausi kontrolės reikalavimai nustatyti į pirmą kategoriją įtrauktoms medžiagoms, šiek tiek mažesni – antros ir trečios kategorijų kontroliuojamosioms medžiagoms, bet nė viename iš Reglamentų konkretesnių kontroliuojamųjų medžiagų priskyrimo vienai ar kitai kategorijai kriterijų nėra pateikiama.

Taip pat analizė atskleidė, kad iš esmės nei Jungtinių Tautų, nei ES lygmeniu nėra nustatyta esminio atskirų pirmtakų (prekursorių) kategorijų (sąrašų) skirtumo, nors tie sąrašai pagrindžia tą pačią Jungtinių Tautų konvencijoje įtvirtintą kontrolės sistemą. Be to, TVR nenumatyta jokių išlygų ar galimybės valstybei narei pačiai pasirinkti, kokią atsakomybę taikyti už neteisėtą disponavimą pirmtakais (prekursoriais), atsižvelgiant į atskiras jų kategorijas. Išeitų, kad Lietuvoje nustačius baudžiamąją atsakomybę tik už pirmos kategorijos pirmtakus TVR įgyvendinamas nevisiškai, nes į pirmą kategoriją dalis ES reglamentuose ir Konvencijos lentelėse įvardytų kontroliuojamųjų medžiagų nepatenka.

39 Ten pat, 7 str.

40 Žr. 33 išnašą.

41 Reglamentas 111/2005, 11 str.

42 Ten pat, 11 str. 3 d.

43 Ten pat, 20 str., 25 str.

44 Ten pat, 12–19 str.

Kita vertus, pagal TVR reikalaujama nustatyti baudžiamąją atsakomybę tik tada, kai nustatomas nusikalstamas tikslas: „<...> žinant, kad prekursoriai bus panaudoti neteisėtam narkotikų gaminimui ar gamybai, arba tokiais tikslais.“ Bet Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse toks tikslas nenumatytas, o tai, viena vertus, padidina asmenų nubaudo už šias nusikalstamas veikas galimybes, kita vertus, gali lemti perteklinį baudžiamojo įstatymo taikymą, nes bent dalies pirmtakams (prekursoriams) priskiriamų medžiagų, pavyzdžiui, įvairių tirpiklių, skiediklių ir pan., paskirtis gali būti kita. Verta apžvelgti, kaip TVR įgyvendinama kitose ES valstybėse.

3. BAUDŽIAMOJI ATSAKOMYBĖ UŽ NETEISĖTĄ DISPONAVIMĄ PIRMTAKAIS (PREKURSORIAIS) KAI KURIOSE VALSTYBĖSE

Pasirinkta ištirti Lietuvos kaimynių Latvijos ir Estijos bei dar keturių ES valstybių – Čekijos, Slovėnijos, Slovakijos ir Vengrijos – teisės normas, nustatančias baudžiamąją atsakomybę už neteisėtą disponavimą pirmtakais. Šios analizės tikslas yra išsiaiškinti, kaip minėtosios valstybės įgyvendina Europos Sąjungos Tarybos pamatinio sprendimo 2004/757/TVR reikalavimus kriminalizuoti neteisėtą disponavimą pirmtakais.

3 lentelė. Estijos⁴⁵, Latvijos⁴⁶, Vengrijos⁴⁷, Čekijos⁴⁸, Slovakijos⁴⁹, Slovėnijos⁵⁰ BK normos

Valstybė	BK skyrius	BK straipsnio pavadinimas	BK straipsnio formuluotės	Sankcijos
1	2	3	4	5
Estija	12 skyrius. Nusikalstamos veikos visuomenės sveikatai 1 poskirsnis. Su narkotikais susijusios nusikalstamos veikos	189 str. Pasirengimas platinti narkotines ar psichotropines medžiagas	1) Priemonių, įrangos ar medžiagų, reikalingų šio kodekso 184 straipsnyje numatytų veikų [Neteisėtus disponavimas dideliu kiekiu narkotinių ar psichotropinių medžiagų] atlikimui, gamyba, turėjimas ar pristatymas arba finansinių išteklių tokiai veikai padaryti suteikimas; 2) ta pati veika, jei padaryta juridinio asmens; 3) už šiame straipsnyje numatytą nusikalstamą veiką teismas gali skirti išplėstinį turto ar nuosavybės, įgytos nusikalstamu būdu, konfiskavimą remiantis šio kodekso 82 straipsniu.	1) Baudžiama bauda arba laisvės atėmimu iki penkerių metų; 2) baudžiama bauda.

45 Penal Code of the Republic of Estonia, Art. 190 (Nr. RT I 2001, 61, 364).

46 Penal Code of the Republic of Latvia, Art. 255 (1998, Nr. 199/200).

47 Penal Code of the Republic of Hungary, Art. 183 (Nr. Act C of 2012).

48 Penal Code of the Czech Republic, Art. 283 (Amendment: 306/2009 Coll).

49 Penal Code of the Republic of Slovakia, Art 171–172 (Act 300/2005 Coll).

50 Penal Code of the Republic of Slovenia, Art 186 (Nos. 63/94, 70/94 – correction).

1	2	3	4	5
Latvija	XX skyrius. Nusikalstamos veikos bendrajam saugumui ir viešajai tvarkai	255 str. Narkotinių ir psichotropinių medžiagų ar pirmtakų gaminimas, įsigijimas, saugojimas, transportavimas, persiuntimas ar pardavimas	1) Tas, kas gamino, įsigijo, laikė, gabeno įrangą, prietaisus, daiktus, medžiagas (pirmtakus, kurių kiekis viršija nedidelį kiekį), skirtus neteisėtai narkotinėms ar psichotropinėms medžiagoms gaminti; 2) už tas pačias veikas, jeigu jos buvo padarytos siekiant perleisti tokius įrenginius, prietaisus, daiktus, ar medžiagas (pirmtakus), arba įrangos, prietaisų, daiktų, medžiagų (pirmtakų), skirtų neteisėtai narkotinėms ar psichotropinėms medžiagoms gaminti, perleidimas; 3) tas, kas įvykdė šio straipsnio 1 ar 2 dalyse numatytas veikas, jeigu jas padarė organizuota grupė.	1) Baudžiamas laisvės atėmimu nuo vieno iki trejų metų arba areštu, arba lygtine priežiūra, arba viešaisiais darbais, arba bauda; 2) baudžiamas laisvės atėmimu iki penkerių metų arba areštu, arba lygtine priežiūra, arba viešaisiais darbais, arba bauda; 3) baudžiamas laisvės atėmimu nuo trejų iki dešimties metų, su ar be turto konfiskavimo.
Vengrija	XVII skyrius. Nusikalstamos veikos, pavojingos sveikatai	183 str. Nusikaltimai, susiję su pirmtakais	1) Bet kuris asmuo, kuris: a) neturėdamas teisės arba viršydamas leidimo apimtį, turi, tiekia į rinką ar gabena arba vykdo tarpininkavimo veiklą su atitinkamuose Europos Sąjungos teisės aktuose nustatytais narkotinių medžiagų pirmtakais; b) melagingai teigdamas, įsigyja atitinkamuose Europos Sąjungos teisės aktuose nustatytų narkotikų pirmtakų; yra kaltas, padaręs sunkų (angl. <i>felony</i>) nusikaltimą. 2) Asmuo, pažeidęs atitinkamuose Europos Sąjungos teisės aktuose nustatytą pranešimo pareigą, susijusią su narkotinių medžiagų pirmtakų platinimu, gabenimu ar tarpininkavimu su narkotinių medžiagų pirmtakais, yra kaltas padaręs baudžiamąjį nusižengimą.	1) Baudžiamas laisvės atėmimu iki trejų metų; 2) baudžiamas laisvės atėmimu iki dvejų metų.
Čekija	VII skyrius. Visuotiniai pavojingi nusikaltimai	286 str. Medžiagų, skirtų neteisėtai gaminti narkotines ir psichotropines medžiagas ar nuodus, turėjimas	1) Tas, kas gamino, tiekė sau ar kitam asmeniui pirmtakus ar kitus daiktus, skirtus neteisėtai gaminti narkotines ar psichotropines medžiagas, preparatus, kurių sudėtyje yra narkotinių ar psichotropinių medžiagų, arba nuodus, arba juos laikė. 2) Laisvės atėmimas nuo dvejų iki dešimties metų skiriamas: a) jeigu jis padarė 1 dalyje nurodytą veiką būdamas organizuotos grupės nariu, b) jeigu jis tokią veiką padaro pavojingu būdu, c) jeigu jis tokią veiką padaro dideliu mastu arba prieš vaiką, arba d) už šią padarytą veiką gauna sau ar kitam asmeniui didelės naudos.	1) Baudžiamas laisvės atėmimu iki penkerių metų, bauda, draudimu užsiimti tam tikra veikla arba turto ar vertės, atitinkančios turtą, konfiskavimu.

1	2	3	4	5
Slovakija	Trečioji dalis. Nusikalstamos veikos, keliančios pavojų gyvybei ar sveikatai	171 str. Neteisėtas narkotinių ir psichotropinių medžiagų, nuodų ar pirtakų gaminimas, laikymas ir prekyba	1) Tas, kas neteisėtai asmeniniams tikslams laiko narkotines ar psichotropines medžiagas, nuodus ar pirtakus. 2) Tas, kas asmeniniais tikslais disponuoja dideliu kiekiu narkotinių ar psichotropinių medžiagų, nuodų ar pirtakų. 3) Tas, kas neteisėtai savo reikmėms laikė 1 dalyje nenurodytą narkotinę ar psichotropinę medžiagą, nuodingųjų medžiagų ar jų pirtakų (prekursorių). 4) Tas, kas neteisėtai disponavo narkotine ar psichotropine medžiaga, nenurodyta šio straipsnio 1 dalyje, nuodingosiomis medžiagomis ar pirtaku (prekursoriumi) savo reikmėms dideliu mastu.	1) Baudžiamas laisvės atėmimu iki trejų metų; 2) baudžiamas laisvės atėmimu iki penkerių metų; 3) baudžiamas laisvės atėmimu iki trejų metų; 4) baudžiamas laisvės atėmimu iki penkerių metų.
Slovėnija	Dvidešimtas skyrius. Nusikalstamos veikos žmonių sveikatai	186 str. Neteisėta gamyba ir prekyba narkotinėmis medžiagomis, neteisėtomis medžiagomis sportui ir pirtakais, skirtais narkotikų gamybai	1) Tas, kas neteisėtai gamino, perdirbo, pardavė ar siūlė parduoti arba turėdamas tikslą parduoti ar išleisti į apyvartą pirkto, laikė, perdavė, tarpininkavo parduodant ar perkant arba kitaip neteisėtai išleido į apyvartą augalus ar medžiagas, kurios priskiriamos prie draudžiamų vartoti sporte narkotinių medžiagų, arba pirtakus, naudojamus narkotinėms medžiagoms gaminti. 2) Tas, kas nepilnamečiui, psichikos ligoniui, asmeniui, kuriam nustatytas laikinas psichikos sutrikimas, sunkus protinis atsilikimas, arba asmeniui, kuriam nustatyta priklausomybė, arba asmeniui, kuriam taikoma reabilitacija, parduoda, siūlo parduoti ar nemokamai platina draudžiamą narkotinę medžiagą, sporte draudžiamą narkotinę medžiagą arba draudžiamų narkotinių medžiagų gamybai naudojamą pirtaką, arba jei jis veikia padaro mokymo ar auklėjimo įstaigose ar artimoje aplinkoje, įkalnimo įstaigose, kariniuose daliniuose, viešuose baruose ar viešuose renginiuose, arba jeigu jis padaro šio straipsnio pirmojoje dalyje nurodytą veiką būdamas valstybės tarnautoju, kunigu, gydytoju, socialiniu darbuotoju, mokytoju ar auklėtoju ir taip pasinaudoja savo tarnybine padėtimi, arba tas, kas panaudojo nepilnamečius asmenis minėtai veikai daryti. 3) Jeigu pirmoje ar antroje dalyje nurodyta veika padaroma dalyvaujant nusikalstamame susivienijime tokioms veikoms vykdyti arba jeigu šią veiką padaręs asmuo organizavo prekeivių ar tarpininkų tinklą. 4) Tas, kas neturėdamas leidimo gamino, įgijo, laikė ar naudojo įrangą, medžiagas ar pirtakus (prekursorius), apie kuriuos žinojo, kad jie skirti narkotikams ar sporte draudžiamoms medžiagoms gaminti. 5) Narkotikai ar sporte draudžiamos medžiagos ir priemonės jiems gaminti paimamos. Transporto priemonės, naudojamos narkotikams ar sporte draudžiamoms medžiagoms gabenti ir laikyti, konfiskuojamos, jeigu jose yra specialiai įrengtos talpos, skirtos narkotikams ar sporte draudžiamoms medžiagoms gabenti ir laikyti, arba jeigu jų savininkas žinojo ar galėjo žinoti, kad jos bus naudojamos tokiam tikslui.	1) Baudžiamas laisvės atėmimu nuo vieno iki dešimties metų; 2) baudžiamas laisvės atėmimu nuo trejų iki penkiolikos metų; 3) baudžiamas laisvės atėmimu nuo penkerių iki penkiolikos metų; 4) baudžiamas laisvės atėmimu nuo šešių mėnesių iki penkerių metų.

Iš pasirinktųjų šalių teisės normų analizės matyti, kad valstybės nustatė gana skirtingas baudžiamosios atsakomybės už disponavimą pirmtakais formuluotes. Visų pirma skiriasi skyriaus objektas – kai kuriose valstybėse tai yra žmonių sveikata ir (ar) gyvybė, Latvijoje – bendrasis saugumas ir viešoji tvarka, o Čekijoje priskiriama prie visuotinai pavojingų nusikaltimų. Labai skirtingai suformuluotos ir nusikaltimų sudėty, skirtingi kvalifikuojamieji požymiai, iš esmės kitokios minimalios ir maksimalios sankcijos. Kita vertus, nė vienoje iš šių valstybių nėra įvardijamos skirtingos pirmtakų (prekursorių) kategorijos, o tai dar kartą patvirtina Lietuvos teisinio reguliavimo išskirtinumą ir neatitiktį TVR. Pasirinktose užsienio valstybėse baudžiamoji atsakomybė nustatyta neišskiriant pirmtakų kategorijų, vadinasi, šalys nėra įtvirtinusios galimų kitų atsakomybės rūšių, dėl to toks reguliavimas atitinka Europos Sąjungos Tarybos pamatinio sprendimo 2004/757/TVR reikalavimą kriminalizuoti neteisėtą disponavimą visų rūšių pirmtakais. Daugumos analizuotų užsienio valstybių baudžiamojo įstatymo dispozicijose pažymima, kad pirmtakai yra skirti narkotinių ir psichotropinių medžiagų gamybai, t. y. reikalaujama įrodyti TVR nurodytą tikslą, o Lietuvos BK 266 straipsnis šiuo požiūriu yra progresyvesnis, nes tokio tikslo neįtvirtina, pakanka įrodyti kitus objektyviuosius ir subjektyviuosius nusikalstamos veikos požymius. Sveikintinas ir Lietuvos įstatymų leidėjo sprendimas diferencijuoti baudžiamąją atsakomybę pagal pirmtakų, kuriais neteisėtai disponuojama, kiekius. Toks reglamentavimas analizuotoje ES valstybėse (išskyrus Slovakiją) nenumatytas, nors jis leidžia geriau individualizuoti baudžiamąją atsakomybę.

IŠVADOS

1. Narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakas (prekursorius) yra žaliava, kuri narkotinių ir psichotropinių medžiagų gamybai gali būti panaudota dvejopai: kaip narkotinės ir psichotropinės medžiagos molekulės integruota dalis arba narkotinių ir psichotropinių medžiagų gamybos procese kaip, pavyzdžiui, reagentas ar tirpiklis, skirtas cheminei reakcijai paskatinti. Pastarųjų cheminių medžiagų lingvistinė pirmtako apibrėžimo samprata neapima, dėl to tikslingiau būtų vartoti kontroliuojamųjų medžiagų sąvoką, kurią pastaruoju metu matome ES reglamentuose.
2. Analizė atskleidė, kad iš esmės nei Jungtinių Tautų, nei ES lygmeniu nėra nustatyta esminio atskirų pirmtakų (prekursorių) kategorijų (sąrašų) skirtumo, nors tie sąrašai pagrindžia tą pačią Jungtinių Tautų konvencijoje įtvirtintą kontrolės sistemą. Be to, TVR nenumatyta jokių išlygų ar galimybės valstybei narei pačiai pasirinkti, kokią atsakomybę taikyti už neteisėtą disponavimą pirmtakais (prekursoriais), atsižvelgiant į atskiras jų kategorijas. Išėitų, kad Lietuvoje nustačius baudžiamąją atsakomybę tik už pirmos kategorijos pirmtakus TVR įgyvendinamas nevisiškai, nes į pirmą kategoriją

dalį ES Reglamentuose ir Konvencijos lentelėse įvardytų kontroliuojamųjų medžiagų nepatenka.

3. Remiantis Lisabonos sutartimi ir jos papildomais protokolais, ES teisės aktai (įskaitant ir Pamatinius sprendimus), priimti iki Lisabonos sutarties įsigaliojimo ir pasibaigus penkerių metų pereinamajam laikotarpiui, išlaiko teisinę galią, o jų nevykdymo ar netinkamo vykdymo atveju Europos Sąjungos Komisija turi teisę inicijuoti ES sutartyje įtvirtintą procedūrą prieš valstybę.
4. Siekiant išsamiai atsakyti, ar tikslinga kriminalizuoti disponavimą visų kategorijų pirmtakais ir papildomai į esamą Baudžiamojo kodekso 266 straipsnį įtraukti disponavimo tikslą, būtina atlikti papildomą tyrimą – išsamiai Lietuvos teismų praktikos baudžiamosiose ir administraciniuose teisės pažeidimų bylose analizę, kartu įvertinant, kur ir kokia apimtimi antros ir trečios kategorijos pirmtakai gali būti naudojami teisėtai, o kokia apimtimi – neteisėtai narkotinių ir psichotropinių medžiagų gamybai, t. y. *ultima ratio* principo požiūriu.

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

Norminiai teisės aktai

Tarybos 2004 m. gruodžio 22 d. reglamentas (EB) Nr. 111/2005, nustatantis prekybos narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakais (prekursoriais) tarp Bendrijos ir trečiųjų šalių stebėsenos taisyklės.

Tarybos 2004 m. spalio 25 d. pagrindų sprendimas 2004/757/TVR, nustatantis būtiniausias nuostatas dėl nusikalstamų veikų sudėties požymių ir bausmių neteisėtos prekybos narkotikais srityje. [2004] OL L335. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:32004F0757&from=LT>.

Tarybos 2004 m. spalio 25 d. pamatinis sprendimas 2004/757/TVR, nustatantis būtiniausias nuostatas dėl nusikalstamų veikų sudėties požymių ir bausmių neteisėtos prekybos narkotikais srityje [2004] OL L335, 8.

Europos Parlamento ir Tarybos 2004 m. vasario 11 d. reglamentas (EB) Nr. 273/2004 dėl narkotinių medžiagų pirmtakų (prekursorių). OL L 047 2004.2.18.

Europos Parlamento ir Tarybos 2017 m. lapkričio 15 d. direktyva (ES) 2017/2103, kuria, siekiant į termino „narkotikas“ apibrėžtį įtraukti naujų psichoaktyviųjų medžiagų, iš dalies keičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2004/757/TVR ir kuria panaikinamas Tarybos sprendimas 2005/387/TVR. [2017] OL L305/12 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32017L2103>.

Europos Sąjungos Sutarties suvestinė redakcija. PROTOKOLAI - Protokolas Nr. 36 dėl pereinamojo laikotarpio nuostatų. OL C 115, 9.5.2008, 322–326, 9–10 str. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:12008M/PRO/36&from=LT>.

Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas (2015), TAR, Nr. 11216.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso papildymo 232-10 straipsniu įstatymas. *Valstybės žinios*, 1999, 66-2113.

Lietuvos Respublikos narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakų (prekursorių) kontrolės įstatymas. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 55-1764; 2008, Nr. 65-2455; TAR, Nr. 2015-11089.

Penal Code of the Czech Republic, Art. 283 (Amendment: 306/2009 Coll) https://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.detail?p_lang=en&p_isn=84824&p_country=CZE&p_count=248&p_classification=01.04&p_classcount=6 // <https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/>.

Penal Code of the Republic of Estonia, Art. 190 (Nr. RT I 2001, 61, 364). <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/519012017002/consolide/current>.

Penal Code of the Republic of Hungary, Art. 183 (Nr. Act C of 2012). <https://www.refworld.org/pdfid/4c358dd2.pdf>.

Penal Code of the Republic of Latvia, Art. 255 (1998, Nr. 199/200). <https://likumi.lv/ta/en/id/88966-the-criminal-law>.

Penal Code of the Republic of Slovakia, Art 171,172,173 (Act 300/2005 Coll). <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2005/300/>.

Penal Code of the Republic of Slovenia, Art 186 (Nos. 63/94, 70/94 – correction). <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO8080#>.

Specialioji literatūra

Gruodytė, E. (2004). *Narkotikai ir baudžiamoji atsakomybė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, p. 223–224.

Herschinger, E. (2015). The drug dispositif: Ambivalent materiality and the addiction of the global drug prohibition regime. *Security Dialogue*, Vol. 46, No. 2, 183.

Scanga, L. (2005). Drug Problem: Environmental Solution. *Pace Environmental. Law Review*, 22(1), 151.

Kiti šaltiniai

<https://vlkk.lt/konsultacijos/2368-prekursorius-pirmtakas>

Pradinės medžiagos, įrašytos į 1988 m. Konvencijos I ir II lenteles, 1988 m., 195 https://www.unodc.org/documents/commissions/CND/Int_Drug_Control_Conventions/Commentaries-OfficialRecords/1988Convention/1988_OFFICIAL_RECORDS_Volume_I_en.pdf